

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТИЧНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ВІЙСЬКОВОЇ ЦІЛІ

Визначення критичної енергетичної інфраструктури як військової цілі є ключовим питанням міжнародного гуманітарного права (надалі – МГП). Енергетичні об'єкти, як правило, вважаються об'єктами подвійного призначення, оскільки вони забезпечують життєво необхідні функції як для цивільного населення, так і для військових.

Об'єкти, які зазвичай використовуються в цивільних цілях (включаючи енергетичні системи), можуть бути атаковані лише в тому випадку, якщо вони відповідають двом кумулятивним критеріям, викладеним у статті 52(2) Додаткового протоколу I (надалі – ДП I) [1]. Ці критерії вважаються основою сучасного договірного та звичаєвого МГП як у міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах.

1. Критерії визначення військової цілі

Об'єкт може бути законною військовою ціллю, лише якщо він одночасно відповідає обом наведеним нижче критеріям:

- ефективний вклад у воєнні дії (критерій 1);
- визначена військова перевага (критерій 2)

Отже, по-перше, об'єкт має вносити «ефективний вклад у воєнні дії». Цей внесок оцінюється за його природою, розташуванням, призначенням або використанням:

1) *природа об'єкта* відноситься до внутрішнього характеру об'єкта. Наприклад, об'єкти, які за своєю природою роблять ефективний внесок у військову діяльність, включають системи озброєння.

2) *розташування об'єкта* відноситься до місця, яке має значення для військових операцій (наприклад, територія, яку необхідно захопити, або територія, яка допомагає запобігти захопленню ворогом).

3) *призначення об'єкта* стосується наміченого майбутнього використання об'єкта. Це повинно ґрунтуватися на розумній впевненості, а не на гіпотетичних припущеннях.

4) *використання об'єкта* відноситься до поточної функції об'єкта. Ця категорія охоплює об'єкти, які використовуються безпосередньо збройними силами, а також об'єкти подвійного призначення.

Другим критерієм є визначена військова перевага: «повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація [об'єкта] за існуючих у даний момент обставин дає явну воєнну перевагу» (ст. 52(2) ДП I).

Це має бути *воєнна* перевага, а не виключно економічна чи політична. І перевага повинна бути *конкретною та відчутною*, а не гіпотетичною чи спекулятивною.

Цей критерій має часовий вимір, і його слід оцінювати в кожному конкретному випадку, враховуючи обставини, що панують на момент атаки.

2. Проблема об'єктів подвійного призначення.

Об'єкти енергетичної інфраструктури, такі як електростанції, є класичними прикладами *об'єктів подвійного призначення*, оскільки вони забезпечують життєво важливі послуги як для цивільного населення, так і для військових.

Об'єкт подвійного призначення, такий як електрична підстанція або електростанція, може стати військовою ціллю, якщо він використовується таким чином, що відповідає визначенню воєнної цілі.

Наприклад, електростанція, яка постачає електроенергію цивільному населенню, але одночасно використовується для постачання воєнного об'єкта, може відповідати визначенню воєнної цілі.

Для того, щоб такий об'єкт був визнаний воєнною ціллю, його використання має відповідати двом критеріям статті 52(2) ДП І. Наприклад, у випадку нафтопереробного заводу, необхідно встановити обсяг палива, що безпосередньо постачається ворожим військам, та точний вплив, який матиме руйнування заводу на проведення операцій противника.

3. Суперечності щодо військово-підтримуючих об'єктів.

Для енергетичного сектору ключовою є дискусія про те, чи може об'єкт бути законною ціллю, якщо він лише фінансово підтримує військові зусилля, але не робить безпосереднього внеску у ведення бойових дій.

Загальноприйнята точка зору полягає в тому, що для кваліфікації як воєнної цілі має існувати «проксимальний зв'язок» із воєнною діяльністю («веденням війни»). Об'єкт, який лише фінансово підтримує військові зусилля (наприклад, генерує дохід), не кваліфікується як військова ціль згідно зі статтею 52(2) ДП І [2, с. 3].

Якщо об'єкт одночасно робить ефективний внесок у ведення бойових дій і є «військово-підтримуючим», він може бути військовою ціллю. Наприклад, нафтовидобувний об'єкт, який генерує дохід та надає паливо для збройних сил, є законною воєнною ціллю через останній, військовий, аспект.

Деякі держави (наприклад, США) історично розширювали тлумачення воєнної цілі, включаючи туди концепцію «військово-підтримуючих» об'єктів, тоді як інші країни (наприклад, Нідерланди) дотримуються позиції, що об'єкти, які мають лише економічну перевагу, не є законними воєнними цілями.

4. Принцип пропорційності та непрямі наслідки

Навіть якщо об'єкт енергетичної інфраструктури відповідає двоетапному тесту і визнаний законною воєнною ціллю, будь-яка атака на нього повинна відповідати принципу пропорційності:

1) забороняються атаки, які, як очікується, спричинять *надмірні супутні втрати* серед цивільного населення, поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або їх поєднання, порівняно з конкретною та прямою воєнною перевагою, що очікується.

2) атакуючі сторони зобов'язані враховувати не лише прямі наслідки, але й *передбачувані непрямі наслідки* для цивільних осіб та цивільних об'єктів.

3) *взаємозалежність*: надійність життєво важливих послуг, як наприклад медичних, залежить від електропостачання. Якщо, наприклад, водоочисна станція вже працює лише на 50% через попереднє пошкодження, подальші наслідки атаки для цивільних будуть більш значимими, що має бути враховано в оцінці пропорційності.

4) *врахування цивільної шкоди*: при націлюванні на об'єкт подвійного призначення (наприклад, електростанцію) втрата електроенергії для цивільного населення та інші передбачувані наслідки для цивільних осіб повинні бути враховані як супутня цивільна шкода в аналізі пропорційності [3].

5. Спеціальний захист для небезпечних об'єктів

Міжнародне гуманітарне право надає спеціальний захист об'єктам, що містять небезпечні сили, незалежно від їх військового статусу: «Установки і споруди, що містять

небезпечні сили, а саме: греблі, дамби й атомні електростанції, - не повинні ставати об'єктами нападу навіть у тих випадках, коли такі об'єкти є воєнними об'єктами, якщо такий напад може викликати звільнення небезпечних сил і наступні тяжкі втрати серед цивільного населення» (стаття 56 ДП І).

Таким чином, критична енергетична інфраструктура може бути визнана воєнною ціллю, лише якщо вона робить ефективний внесок у воєнну діяльність та її нейтралізація надає визначену воєнну перевагу. Враховуючи, що такі об'єкти зазвичай є об'єктами подвійного призначення, аналіз пропорційності повинен бути суворим і включати передбачувані непрямі наслідки для цивільного населення, які можуть виникнути через припинення електропостачання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол І), від 8 червня 1977 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#o1.
2. Sassoli M. Legitimate Targets of Attack Under International Humanitarian Law. Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, 2003. Available at: <https://hhi.harvard.edu/publications/legitimate-targets-attacks-under-international-humanitarian-law>.
3. Knights M. Infrastructure Targeting and Postwar Iraq. The Washington Institute 14 March 2003. Available at: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/infrastructure-targeting-and-postwar-iraq>.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, військова ціль, критична енергетична інфраструктура, об'єкти подвійного призначення, принцип пропорційності, Додатковий протокол І, ефективний внесок у воєнні дії, визначена воєнна перевага, захист цивільного населення.

Key words: international humanitarian law, military objective, critical energy infrastructure, dual-use objects, principle of proportionality, Additional Protocol I, effective contribution to military action, definite military advantage, protection of civilians.

Науковий керівник: докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри морського та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету Андрейченко С. С.

ТКАЧЕНКО О.В.

Універсальна сингулярність прав людини: пролегомени концептуалізації в філософії правового порівняння.....150

МЕЖЕВСЬКА Л.В.

Припинення трудового договору в умовах воєнного стану: сучасні виклики та правові гарантії.....152

ПОЛІТОВА А.С.

Імплементация норм міжнародного права щодо захисту права на статеву свободу та статеву недоторканість у Кримінальний кодекс України: окремі аспекти.....153

ЛИННИК Т.В.

Міжнародні стандарти прав людини та їх співвідношення із національним законодавством.....156

ФЕДОРОВА Т.С.

Міжнародно-правове співробітництво у протидії економічній злочинності.....157

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозастосовування частини третьої статті 75 закону України «Про міжнародне приватне право».....160

КІТ Т.Б.

Вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток цивільного права України.....161

Секція № 8

Захист прав людини в сучасних кризових ситуація

АНДРЕЙЧЕНКО С.С.

In absentia як інструмент міжнародного правосуддя.....165

КАЛАШЛІНСЬКА М.В.

Роль міст у захисті прав людини в кризових умовах: досвід Любліна.....167

NEDELEA M.-O.

Justice Robert H. Jackson and the american vision of international criminal law at Nuremberg.....170

КІБЛИК Д.В., ОВСЯНІКОВА Т.О.

Торгівля людьми як наслідок воєнних злочинів: виклики для системи захисту прав людини в Україні.....171

БСЛОГУБОВА О. О.

Виклики до фундаментальних прав людини в епоху цифровізації173

КУЗЬ Ю. С.

Смерть міжнародного публічного права.....174

ГАЛАТ В.І.

Право продавця на усунення порушення у контексті поняття істотного порушення за Віденською конвенцією 1980 року.....178

КОВАЛЬЧУК А.Т.

Критерії визначення критичної енергетичної інфраструктури як військової цілі.....180